Тема 3. Форма держави. Форма державного правління

Перше заняття

Теоретичні питання

1. Поняття та елементи форми держави.
2. Форма державного правління.

Монархія: загальне поняття, особливості різновидів.

3. Форма державного правління.

Республіка: загальне поняття, особливості різновидів.

Термінологійне завдання

Засвойте визначення таких понять: форма держави, форма державного правління, монархія, республіка.

Практичні завдання

1. Проаналізуйте надану інформацію та визначте, до яких різновидів форми державного правління належать відповідні держави. Відповідь обґрунтуйте.

1.1. Відповідно до Конституції ***США*** вся законодавча влада належить Конгресу США, який складають Сенат і Палата представників. Виконавчу владу очолює Президент США. Він же очолює уряд – Кабінет. Членів Кабінету Президент призначає «за порадою і згодою» Сенату. Працюють також інші підпорядковані, підзвітні й підконтрольні Президенту органи виконавчої влади – Адміністрація президента, агенції, керівники яких не входять до складу Кабінету.

1.2. Відповідно до конституції ***Ліхтенштейну*** законодавчу владу здійснює однопалатний парламент Ландтаг, до складу якого входять 25 депутатів, яких обирає народ за системою пропорційного представництва строком на 4 роки. Князь (спадковий монарх) очолює всю систему влади. Він має право вето щодо законів парламенту, право його розпуску. Уряд складається з Голови й чотирьох радників. Їх призначає князь за пропозицією і за згодою парламенту. Уряд відповідальний і перед парламентом, і перед князем. У разі висловлення недовіри уряду з боку Князя чи парламенту, Князь уповноважений призначити перехідний уряд.

1.3. Відповідно до конституції ***Греції*** Президента обирає парламент (орган законодавчої влади), президент призначає прем'єр-міністра та за його рекомендацією призначає і відкликає членів уряду. Виконавча – здійснюється урядом, який формується з числа членів партії, яка отримала більшість місць у парламенті. Прем'єр-міністром стає лідер цієї партії.

1.4. Відповідно до конституції ***Іспанії*** главою держави є Король, який здійснює повноваження лише за погодженням з головою уряду. Законодавча влада належить парламенту – Генеральним Кортесам, які скликає та розпускає Король. Уряд – Раду Міністрів – очолює голова, кандидатуру якого пропонує Король та схвалює

парламент. Членів уряду призначає та звільняє Король за пропозицією голови уряду. Уряд відповідальний за свою діяльність перед парламентом. Рішення Короля скріплюються підписом голови Уряду, а за необхідності також підписами відповідних міністрів, які є відповідальними за рішення Короля. Король не має навіть таких традиційних для глави держави правом, як право вето.

1.5. Відповідно до конституції ***Італії*** вищим органом законодавчої влади є парламент. Він контролює діяльність уряду. Уряд (Рада Міністрів) – вищий орган виконавчої влади у країні. Главою держави є Президент, якого обирають на спільному засіданні двох палат парламенту. Він може розпустити будь-яку чи обидві палати парламенту. Президент призначає голову і, за його пропозицією, інших членів уряду. Парламент повинен винести вотум довіри уряду (протягом 10 днів після утворення).

1.6. Відповідно до конституції ***Німеччини*** главою держави є федеральний президент, законодавчий орган парламент складається з двох палат – Бундестагу та Бундесрату. Уряд очолює канцлер, кандидатуру якого пропонує Президент, а обирає Бундестаг. Міністри призначаються та звільняються Президентом за пропозицією канцлера. Повноваження канцлера досить об’ємні у державному апараті Німеччини. Члени уряду відповідальні лише перед канцлером. Контрольні функції щодо уряду має Бундестаг.

1.7. Відповідно до конституції ***Оману*** главою держави є султан. Султан приймає та затверджує закони. Султан призначає верховних суддів та звільняє їх з посад. Султан головує у Раді Міністрів або призначає Голову Ради Міністрів, головує у спеціалізованих Радах або призначає Голів цих Рад. Рада Міністрів та спеціалізовані ради надають допомогу Султану у здійсненні генеральної політичної лінії держави.

1.8. Відповідно до конституції ***Португалії*** главою держави є Президент. Він призначає прем'єр-міністра, за пропозицією якого призначає та відсторонює членів уряду. Президент може відправити уряд у відставку. Законодавчу владу здійснює парламент, який контролює діяльність уряду. Уряд Португалії (Рада Міністрів) – вищий орган управління, який формується з представників партій, що мають більшість у парламенті. Уряд очолює прем'єр-міністр, який, як правило, є лідером, що переміг на парламентських виборах. Прем'єр-міністр формує склад свого кабінету. Уряд відповідальний перед парламентом і президентом.

1.9. Відповідно до Конституції ***Румунії*** законодавча влада належить двопалатному парламенту. Президент Румунії представляє румунську державу і є гарантом національної незалежності, єдності і територіальної цілісності країни, його обирає народ. Прем'єр-міністр Румунії — глава виконавчої влади Румунії (Ради Міністрів). Його призначає Президент Румунії після схвалення кандидатури обома палатами Парламенту. Прем’єр Міністр керує урядом і координує діяльність його членів. Також представляє Палаті Депутатів або Сенату звіти і заяви про політику Уряду.

1.10. Відповідно до конституції ***Саудівської Аравії*** державну владу королівства утворюють судова влада, виконавча влада, законодавча влада. Призначення суддів, звільнення їх від обов’язків здійснюється за указом короля. Король є головою Ради міністрів. Своїм указом король призначає заступників голови Ради міністрів та членів Ради міністрів, а також звільняє їх від виконання обов’язків. Король приймає рішення щодо формування та реорганізації Ради міністрів.

1.11. Відповідно до Конституції ***Туреччини*** законодавча влада належить Великим національним зборам, обраним шляхом прямих виборів. Глава держави – Президент, якого обирають на прямих виборах. Він разом з Радою Міністрів здійснює виконавчу владу, контролює діяльність уряду, може скликати його засідання під власним головуванням. Уряд формують президент і парламент: Президент призначає Прем'єр-Міністра з числа членів парламенту і приймає його відставку, за пропозицією Прем'єр-Міністра призначає і звільняє міністрів. Склад Ради міністрів має отримати довіру парламенту.

1.12. Відповідно до конституції ***Угорщини*** парламент (Національні збори) обирає народ на загальних, рівних і прямих виборах. Президент є главою держави. Його обирає парламент строком на п'ять років. Виконавчу владу здійснює уряд. Прем'єр-Міністра обирає парламент за пропозицією Президента, одночасно затверджуючи програму діяльності уряду. Прем'єр-міністр очолює виконавчу владу в країні. Традиційно прем'єром призначається лідер політичної сили, яка отримала на виборах більшість місць у парламенті. Уряд підконтрольний, підзвітний і відповідальний перед парламентом. Парламент може відправити уряд у відставку.

1.13. Відповідно до Конституції ***Словенії*** законодавча влада належить парламенту – Державним зборам. Главою держави є Президент, якого обирають на 5 років на загальних виборах. який після консультацій з керівниками парламентських фракцій вносить до Державних зборів кандидатуру Голови Уряду. Голова Уряду обирається Державними зборами, які можуть бути розпущені Президентом. Уряд підзвітний парламенту і складає свої повноваження перед новообраними Державними зборами.

1.14. Відповідно до конституції ***Швеції*** глава держави – король. Орган законодавчої влади є парламент. Виконавчу владу здійснює уряд (Кабінет Міністрів), який формується при безпосередній участі парламенту та відповідальний перед ним. Парламент має право розпуску уряду.

1.15. Відповідно до конституції ***Франції*** органом законодавчої влади є парламент, що складається з Національних зборів та Сенату. Президент є главою держави, його обирає народ. Президент призначає Прем'єр-міністра, спільно з ним формує Уряд, головує на засіданнях уряду та затверджує його рішення; має право розпуску парламенту. Виконавчу владу здійснюють Президент і Рада Міністрів (уряд). Уряд відповідальний перед парламентом. Уряду може бути відправлений у відставку через вотум недовіри, оголошений більшістю в Національній асамблеї (палата парламенту).

1.16. Згідно з Конституцією ***Польщі*** органом законодавчої влади є двопалатний парламент – Національні збори, що складаються з Сенату і Сейму. Глава держави – Президент, якого обирає народ. Виконавчу владу здійснюють Президент і Рада Міністрів. Рада Міністрів є головним колегіальним органом виконавчої влади, керує діяльністю органів виконавчої влади. Прем'єр-Міністр пропонує, Президент підтверджує, а Сейм затверджує склад уряду. Рада Міністрів підзвітна Прем'єр-Міністрові і Сейму. Президент призначає, а Сейм затверджує Голову уряду та його заступників. Сейм може висловлювати недовіру Уряду.

1.17. Згідно з Конституцією ***Туркменистану*** Меджліс є вищим представницьким органом, що здійснює законодавчу владу. Главою держави є Президент, який водночас

очолює виконавчу владу. Його обирає народ. Кабінет Міністрів є виконавчим і розпорядчим органом. Його очолює й призначає Президент.

1.18. Згідно з Конституцією ***Королівства Свазіленд*** законодавча влада належить Королю. При ньому діє дорадчий орган Лібандла, який обговорює законопроєкти, що їх вніс Уряд. Король очолює законодавчу, виконавчу й судову владу та посідає престол спадково. Як голова виконавчої влади Король призначає уряд на чолі з Прем'єр-Міністром.

1.19. Згідно з Конституцією держави ***Кувейт*** главою держави є спадковий монарх – Емір, який очолює всю систему державної влади. Емір формує уряд, має право розпуску парламенту, може зупинити дію деяких норм Конституції. Законодавчу владу здійснює однопалатний парламент – Національні збори. Парламент має право висловити недовіру міністрам, що має наслідком відправлення їх у відставку. Виконавча влада належить Еміру. Він її здійснює через Раду Міністрів, призначаючи Прем'єр-Міністра та затверджуючи членів уряду за поданням останнього. До складу уряду має входити хоча б один обраний член Національних зборів.

1.20. Відповідно до Конституції Монако 1962 р. законодавчу владу здійснюють спільно Князь і однопалатна Національна рада. До її складу входять 24 депутати, яких обирає народ строком на 5 років за змішаною системою: 16 депутатів за мажоритарною системою, 8 за пропорційною.
Князь (спадковий монарх) є главою держави й уособлює її у відносинах з іншими державами. Він санкціонує закони, видає суверенні ордонанси та має право розпустити Національну раду після консультації з Радою Корони. Законодавча ініціатива формально належить Князю: Національна рада може пропонувати законопроєкти, але вони стають офіційними проєктами лише за згодою Князя. Судову владу здійснюють суди від імені Князя.
Уряд очолює Державний міністр, якого призначає Князь зі списку кандидатів, запропонованих урядом Франції. До складу Уряду також входять радники Уряду, яких призначає Князь. Уряд відповідальний перед Князем, а Національна рада не має права висловити йому недовіру. Національна рада ухвалює бюджет і закони, а також контролює діяльність Уряду в межах своєї компетенції.

2. Скориставшись доступними джерелами для пошуку, встановіть, які форми правління можна простежити у державах Європи. Які форми правління переважають? Чому, на Вашу думку, в Європі збереглися 12 монархій? Чим, на Вашу думку, обумовлене використання змішаних форм правління? Чи залишились у світі дуалістичні та абсолютні монархії? Чим це зумовлено?

3. Проаналізуйте приписи Конституції України.
Посилаючись на них, обґрунтуйте, *яка форма правління* в Україні?

Рекомендована література

Базова

1. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права: навч. посібник. Львів, 2021.
2. Луць Л. А. Загальна теорія держави та права: навчально-методичний посібник (за кредитно-модульною системою). Київ, 2013.

3. Крестовська Н.М., Матвєєва Л.Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести: підручник. Київ, 2019
4. Загальна теорія права: підручник /за заг. ред. М. І. Козюбри. К.: Ваіте, 2015.
5. Теорія держави і права : підручник / за ред. О. В. Петришина. Харків : Право, 2020.
6. Загальна теорія права. Академічний курс: підручник / за ред. С. Бобровник. Київ, 2021.

Допоміжна

1. Бориславська О.М., Різник С.В. Організація влади у сучасному світі: конституційно-правова енциклопедія. Львів: ПАІС, 2013. 456 с.
2. Литвинов О. М. Республіканська форма правління: особливості інтерпретації в сучасних умовах. Форум права. 2013. № 1. С. 607-612. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_1_102.pdf
3. Процюк І. В. Монархія як особлива форма державного правління. Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2011. Вип. 22. С. 33-38. URL: http://dspace.nulau.edu.ua/bitstream/123456789/3236/1/Protsyuk_71.pdf
4. Процюк І. В. Сучасні монархії: зміст і сутність. Держава та регіони. 2018. №3 (11). С. 71-85. URL: http://law.stateandregions.zp.ua/archive/3_2018/8.pdf
5. Толстенко В. Поняття форми держави як предмет дослідження сучасної теорії держави і права. Юридична Україна. 2013. № 9. С. 8-15. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/urykr_2013_9_4.pdf
6. Трещов М., Мунько А. Сучасна форма правління в Україні: науково-практичний дискурс. Науковий вісник: Державне управління. 2022. №2 (12). С. 182–194. URL: https://nvdu.undicz.org.ua/index.php/nvdu/article/view/259/252